

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Andreae Alciati Emblemata

Alciati, Andrea

Patavii, 1661

Custodiendas virginies. Emblema XXII.

[urn:nbn:de:bsz:31-127360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-127360)

*Pertina-
cus.*

ore promptum habent; aliqd in pectore
clausum tenent, quod de Carilina Salu-
stius ait; sicque imponere aliis assuevere,
vt non vereantur perfricta fronte pertina-
cius obfistere iis, quos sibi iuste interdum
aduersari norunt. Quod & accommoda-
dari potest in pertinaces quosdam & re-
fractarios, qui diuinis oraculis demum in

nostram sententiam pertrahuntur, cum
eos nihil morentur humana. Deniq; vix *Verispel-*
quisquam adeo *les* fugax & impro-
bus est, quin arte aliqua siue industria ca-
piatur, atq; ita irretitus in extremum etiã
discrimen adducatur, & insidiarum sua-
rum pœnas meritas luat.

Custodiendas Virgines.

EMBLEMA XXII.

VERA hac effigies innupta est Palladis: eius
Hic draco, qui domina constitit ante pedes.
Cur Diua comes hoc animal? custodia rerum
Huic data: sic lucos, sacraque templa colit.
Innuptas opus est cura aseruare puellas
Peruigili; laqueos undique tendit Amor.

COM.

COMMENTARII.

I. **S**TAT depicta Pallas, veste succincta, galeata, hastam tenens, (cui miror deesse clypeum) ad cuius pedes draco vigil excubat, quem quia ceteræ editiones quadru pedem & alatum exhibeant, Pignorius acriter contra nititur, & serpentis specie de pingi debere contendit. Sic enim ille: Palladis draconem in ea hæresi sunt nostri, ut credant fuisse alatum, auritum, & quadricerum. pessimè omnino. Antiquitas. n. omnis, dracones serpentum vulgarium forma perpetuò exhibuit. Vidimus autem proximè, quid Aufonius in Chimæra, nomine draconis interpretatus sit; & nos alibi proposuimus Sardiæ iconisimum, in quo draco, Antiphili cælo insculptus, arcum intendebat, apposita ad neruum sagitta, & pharetra spiris implicata, cuius hoc erat lemma in altera parte eiusdem gemmæ: ΔΡΑΚΩΝ ΘΕΑ ΓΕ ΝΟΥΣ ΑΛΚΙΜΟΣ ΤΟΞΟΤΗΣ ΑΘΗΝΑ. ut narrantur, quæ aliàs annotauimus de curru Cereris, de statua Laocoontis, de imagine Esculapii, de malis Hesperidum, de Mercurii virga, quam Caduceum appellamus. Et sanè hanc Athenagoras dracone & dracoena consistere insigniter scribit. Imò Arnobius, & Iulius Firmicus anguem & colubrum appellant in sacris Sebaziis, quem Clemens Alexandrinus draconem. Et draconarii in exercitu Romano quid prætulerint, notum fane est. Hos tamen dracones sunt qui angues & serpentes non semel vocitent. Hæc Pignorius. Ego hac in re auditor tantum.

Pignoriij opinio de dracone Palladis.

II. **T**YPVS Emblematis huius mihi ductus videtur ex Atticis Pausaniæ lib. 1. ubi narrat, simulachrum Mineræ fuisse olim Athenis talati veste, cuius pectus obtegeret Medusæ caput eburneum, cum Victoria cubitorum quatuor, & hasta in manu: ad pedes fuisse clypeum appositum, iuxtaque hastam obuolutum draconem. Phidias clarissimi nominis statuarius, Palladis simulachro Draconem apposuit, quæ pedibus Dea comprimeret, quo significabat, virgines & puellas (fuit enim Pallas virginittatis numen) peruigili cura continendas esse, ut ea ratione sit: optimè muliebri pudicitia consultum. Sanè draco saceratus Mineræ est, & propter acrimoniam visus vigilæ custodireq; admodum

Cur Palladis simulachri Dracone premeret.

accommodus: unde ab acuto visu nomen apud Græcos habuit, id est παρά τῷ δρόκιδαι. nam δρόκιδαι est, acutissime vido: ut & ὄφεις, serpens, ab ὄψω. ideoq; Palladi sacer est, quia vocabulum id παρά τὰ πάντα εἰδέν, ἢ βλέπεν, ἢ περί πάντων νοεῖν, factum pleriq; tradunt. prudentiamq; hinc interpretantur, quæ omnia perspiciat, & ante omnes intelligat. Vide Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 20. Ad nominis etymologiam alludit Horatius in Satyris, cum inquit:

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutis, Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius. Et Virgilius 2. Æneid. indicat dracones in Palladis tutela esse:

At gemini lapsu delubra ad summa dracones

Effugunt, sauaq; petunt Tritonidis arces, Sub pedibusq; Dea, clypeique sub orbe teguntur.

Porro quod hic scribat, veram esse Mineræ virginis effigiem, nec tamen explicet per partes, sed Draconem tantum adiungat vigilantia veluti ministrum, non videtur alienum, si Deæ panopliam subiecero. Puella igitur armata virum sapientem aduersus omnes animi perturbaciones se armantem, & vitis animo forti resistentem significat: vel quod virtutem suis ipsius prædidijs instructam satis esse intelligimus, ut iam dictum est. Galeam habet cristatam in capite, quod referendum est ad iudicium, & constantiam, qua vel maximè sapientis cerebrum, arx & propugnaculum animi, potissimum valeat: hastam verò longam, quod oratione percutiat eminus: Scutum crystallinum viri sapientis magnam solertiam representat, qua seipsum haud aliter intus dijudicat, quam si in speculo crystallino ea, quæ externa sunt, cõtempletur. Sed illud Gorgoneo capite terribile apparet, quod formidinis & terroris imaginem esse voluit, quæ alii pectori Palladis appingunt, quia sapiens in pectore terrorem habet, quo aduersarios afficiat. Inde enim Tritogeniam dictam esse vult Phornutus, quod malis terrorem & metum ingeneret. Pallium triplici colore tinctum, quod sapientia sit multiplex, seu quod recta & operta sit, neque cuiuslibet scriptam conspicendam præbeat.

Panoplia Palladis.

Cur armata Pallas.

Galea.

Hasta. Scutum.

Caput Gorgonis in clypeo.

Pallium.

Can.

Μηδὲ μιν ἄξει γάμων πρὸ δάμων ἐφ-
τηναίεσσι.

Κάλλος δυσήρτων ἔρου παίδων τοκλεσι.
Clausula tibi virgo thalamis seruetur ho-
nestis.

Nec finito hanc ad connubium foris usq;
videri.

Forma puellavū servata parentibus agere est.
Quod spectat etymon nominis παρδίνος,
quod Grammatici dessectant à παραδί-
ειν τῆ μητρὶ, quod virgo apud matrem
manere debeat, quem morem veterum He-
siodus attrigit 2. ἔργων.

Οὔτε δέμων ἔτοδε φιλῆ παρὰ μητέ-
ρα μίμνει.

Cura asseruare puellas] Nō est atq; neq;
possessio vlla, quæ tam difficulter asserua-
ri possit quàm fœmina. Stobæus cap. 73.
ex nescio quo poeta citat hoc (Minos Ale-
xin Comicum allegat)

ἢ κ' ἴσιν ἔτε τεύχος, ἔτε ζήματα,
ἢ τ' ἄλλο δυσφύλακτον ἔδιν ἄς γυνή.

Ita Plautus Epidico:

---- doctō & sapienter dicis: non
Nimis potest pudicitiam quisquam sua ser-
uare filia.

Laqueos vniūq; tendit Amor] Γνώμη.
Sic. n. discipulis suis tenerorum lusor amo-
rum præcepit; Semper tibi pendeat hamus.

IV. OCCASIONE huius Emblematis
subit non sine mentis aculeo, temporum
nostrorum proteruita, & pulcherrimæ vir-
tutis castitatis neglectus, & cuius gremio
eximium decus venit & immortalis glo-
ria. Hæc (audi & gaude, assiduus tantæ
virtutis cultor, qui me in has verborum
ambages rapis & rotas; audite & vos, qui
spreuistis hæcenus) nincum puritatis can-
dorem aspergens animis, tanquam AN-
GELOS in corpore humano, mirabili
metamorphosi, & diuino planè satu, produ-
cit. Casta mens viridarium est diuini-
tatis, & rosetum fragrantissimum, cui vir-
gines apiculae inerrantes, fauos conuectant
gratiarum, Custodes suos habet non squā-
mis horrentes dracones, sed genios & cæ-
lestes spiritus, qui stipant & muniunt auo-
lantes, reuolantes vicaria functione, solo
decore tracti tam terfi pectoris, quod nec
imaginaria aliqua obfcenitas inquinat, nisi
volubili saltem & aduerntitio conceptu,
qui pulsat & transit non auditus. Specio-
sum quidē est omnium virtutum ac re-
uerendum agmē, in quibus claritudo ma-

ior atq; venustas spectaretur, si paterent
oculis supra naturæ sortem. Sed nescio
quomodo supergreditur vna cæteras di-
gnitate & forma, quotquot sunt, cui præ-
ter muliebrem habitum nihil mulieris,
sed Cherubini ordinis aut Seraphici quem-
piam conferas, Solis radios æmulantē vul-
tu, toto corusco, fulgido, florido, leuato ad
sidera, in seipsam redeunte, & submissa a-
gnitione sui, toto deniq; fixo, stante, per-
durante: sic flammeus ardor aureis virgis
circum tempora serpens, sic fulgurantes
oculi latetē amorem, & abditum ignem
palam produnt. Quid ignem? incendium
potius, & ardentem pyram de lignis vita,
quæ in casto hoc corde, nec alibi, extra hoc
plantatur. Vera vita hinc est, vernaas,
perennans à fonte vitæ, à quo & donum
iptum, ah superi, quàm rarum, & sine pre-
tuo? Nihil in homine viuum, totum inspi-
ce, vbi radix hæc in marcote & vitio: emor-
itur succus & medulla, tanquam nouellæ
arboris fideratione percussæ, sub ortum ca-
nis, exiccatur enim & desluit sensim cadu-
cis folijs, occulto morbo. Non attollit
flos vllus virtutis caput, iuxta spiliam Ve-
neris, quæ premit & suffocat: purgatus sit
oportet hortus interior animi ab vrtica,
hac libidinis, euulsi prurientis lasciuix sen-
tes, areolæ dispositæ ad meliora semina, si
meis aliqua speranda selectior, & in sinū
cultoris optabili fructu redundans. Cur
sic despectum igitur, quo sine species
annis sordescit? cur pedes conculcant id,
quod diademate honoris verticem coro-
nat? quod fertis incingit, æui seriem laturis
constanti vitore? quod throno ter ado-
randæ maiestatis redimitos admonet? Hoc
cine ludibrio sit, & subsannantium cachin-
nis expositū? O tempora, o mores? Quod
rosa est in florum genere, nardus in odori-
feris, cupressus inter arbores, inter gēmas
adamas, in metallis aurum, hoc castitas in
virtutum choro, duplici laurea insignis, ex
palma & lilio: Hoc illibati pudoris, illud
profligatæ libidinis signum, quæ laceffit
continuo & impugnat. O magnam vito-
riam, nunquam cadere? quæ martyrij triū-
phum iure mereatur præclaro inconculsæ
fortitudinis testimonio. Redi ergo, Re-
gina exul, veneranda & formosa castitas.
Te, o sancta pudoris mater, bonorum om-
nium vota flagitant. Cur auertis faciem
purpurantem lactis & rosarum mixtura?
Suscipe

Difficul-
tas custo-
dendi
puellas.

Castita-
tis laus.

Castitatis
contem-
ptus.

Virgines
nubiles
elocanda.

aut esse incipiunt naturæ nuptui, seu, vt Iuris auctores loquuntur, viripotentes, sunt elocandæ, & ijs quaerenda conditio. Id & præcepit Sapiens Hebræus: Si tibi filia sint, ait, erudi illas, & trade viris cordatis. Quamquam enim virgines maturæ viro nihil dicant, atq; quod Naso ait, *Pulebra verecundo suffundant ora rubore*; tamen intra se multa loquuntur, vel teste Comico vetere Menandro, qui hunc affectum eleganti penicillo adumbravit:

Θυγάτηρ ὀργαμὸς, κἀν ὄλωσ μινδὴν λαλήσ.

Id est: *Id tã ὀργῶν πλεῖστα φεῖ δ' αὐτῆς λέγει.*

Quamquam sileat passim puella nubilis, silendo multa solita est intra se queri.

Quare circumspicere iura permittunt ei, quæ annum quintum & vicesimum excesserit, vt possit non expectata parentum auctoritate, virum ducere. Val. Maximus lib. 6. refert exemplum longè præclarum de Publio quodam Maximo, qui se pudicitia acerrimam vindicem præstitit. Nam in libertam suam, quamquam admodum gratam sibi, animaduertit, quòd filia suæ iam nubili osculum dedisset: cum præsertim non libidine, sed errore lapsus videri posset. Et quidem poenæ grauitate, teneris adhuc puellæ sensibus castitatis disciplinã ingenerari magni aestimauit: eiq; tam tristi exemplo præcepit, vt non modo virginitatem illatam, sed etiam oscula ad virum, sincera perferret. Osculo enim pudicitiam mulierum delibari, veteres crediderunt. Hinc Ouidius:

Oscula qui sumpsit, si nõ & cætera sumpsit, Hac quoque que data sunt, perdere dignus erat.

Osculum proximiti adulteri. Etenim inter adulterij proœmia etiam oscula enumerantur vulgari illo versiculo: *Vifus, & alloquitur, tacitus, post oscula factu.* Quis enim alligabit in sinu ignem, & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignitos, & non ardebit? Vnde aduertenda Apostoli prudentia, dum de cælibatu agit, non enim dicit: Bonum est vxorem nõ habere: sed, *Bonum est mulierem non tangere*: velut tactus quoq; non citra periculum admittatur, vt quæ illaqueet virorum animas, quæ adolescentium auolare corda faciat. Poetarum concinunt fabulæ, Mithram & Erichthoniam vel in lapide, vel in terra de æstu solo libi linis esse genera-

tos. At Ioseph, qui Ægyptia tactum reformidauit, ac velut rabidissimæ canis morsum refugit, ne paulatim serperet virus, etiam vestem, quam ea tetigerat, perinde ac si pestiferum imbibisset succum, confectum abiecit. Quod autem dictum est: *Cre-scite, & multiplicamini*: necesse fuit prius plantare siluam & crescere, vt esset quod mox excideretur. Quod verò ait: *Repleto terram*; illud altius inuentibus præmonstratur, nuptijs terram vtique, repleti, at virginitate paradisum. Nuptias scimus honorabiles, & torum immaculatum: sed ita, vt præstet virginitas, & micantius vibret. Argenti nitorem matrimonium præfert; virginitas rutilantis auri radios imitatur. Rectè quidem Verus Imperator, vxorem dignitatis nomen esse, non voluptatis, dictabat. At illustrior semita est, qua nos non præflorata integritas ducit. Cælesti ignari de maritandis ordinibus sanciant, & censoria nota cælibes multant. Et in legibus Plato, qui vxores abnuant, supplicio censuræ admonendos. At id genus domesticum thesaurum quousquæq; per momenta non cupit allisum obertumque? Certè vt aliud non sit, stultissimum est comedes suas, licet aureas, amare. Quid? quod veteres non si castas mentes sacerdotijs suarum Dearum adhibuerunt. Hinc Virgines Vestales, Iunonis Arginæ, Mineræ, Dianæ, deniq; Apollinis etiam. Ex quo & Lyricus Poeta:

Dianam tenera dicite virgines,

Intonsum pueri dicite Cynthium.

Teutonum vxores, victore Mario, vt Vestæ ac Cereri dicarentur, à Consule anxie contenderunt: voro excidentibus, faucibus elisis commori præoptarunt, quã pudoris aleam subire. Tanto frædiore illo, qui viginti superites fuerat vxoribus; eaq; cui secundus & vicesimus fuisset maritus, Huius tanti thesauri, castitatis inquam, custodiam scetè Poetæ significatunt per Argum illum, centum oculos habentem, vnicæ tamen iuuenæ seu mulieri præfectum: eum tamen ob feminae æmulationem interemptum. De quo Ouid lib. 3. Amor.

Centum fronte oculos, censu ceruice gerebat

Argus, & hos vnus saepe fefellit amor.

Claudian. sic:

Argum fama canit centeno lumine cinctum,

Corporis excubijs vnã seruasse iuuenam.

Et Angerian. de eodem:

Argus

Virginitas nuptijs præferenda.

Custodia castitatis difficilis.

